

הזמנה לפגישה עם האינטרס הציבורי: מתווה לרפורמה בוועדות הכנסת

משה מאור*

בשנים האחרונות נהפכה הדמוקרטיה הישראלית לחלולה עקב משבר ייצוג ומשבר אמון המתרחשים במקביל בדמוקרטיה הישראלית. המפלגות בישראל חדלו למלא את תפקידיהן החברתיים – ייצוג וצירוף של אינטרסים, תקשורת בין בוחרים לבין נבחרים ומוקד להזדהות חברתית – ונהפכו למכונות משומנות של מסע קידום פוליטי. במקביל נרשמה ירידה חדה באמון הציבור במוסדות הפוליטיים. לתהליכים הללו נלווה מימד אירוני: בשעה שהדמוקרטיה הישראלית מצויה במשבר ייצוג המלווה אדישות ציבורית (אשר בקיץ 2011 התחלפה במחאה חברתית בלתי-מוקדת), הפתרון למשבר זה סובב סביב שינוי שיטת הבחירות. פתרון זה מסתפק בשימור תפקידן הפרוצדורלי של המפלגות, ומשלים עם הכרסום שחל בתפקידן הייצוגי. מכיוון שרפורמה בשיטת הבחירות אינה נראית באופן, נוצר צורך להעצים מוסדות בעלי פוטנציאל לייצוג אפקטיבי של כלל הציבור. מאמר זה מתמקד בוועדות הכנסת, ומציג מתווה להעמקת הזיקה בין לבין החברה הישראלית. ההיגיון המנחה את המאמר הוא שכל ועדה מייצגת למעשה טריטוריה של מדיניות (policy territory), על מגוון השחקנים המאורגנים והלא-מאורגנים הנוטלים חלק במשחק המדיניות, על מגוון האינטרסים והאסטרטגיות של שחקנים אלה, על קהלי-היעד של המדיניות ועל מאפייניהם של קהלים אלה. ניתן להניח כי עם כינונם של מנגנונים מתאימים, אשר יפורטו במאמר זה, יוכלו ועדות הכנסת שיהיו מעוניינות בכך למלא חלק מן התפקידים החברתיים שמילאו בעבר המפלגות הפוליטיות.

במאמר מוצגות כמה המלצות שמטרתן להגדיל את ההשתתפות הפוליטית בדמוקרטיה הישראלית, ואת פתיחותן, שקיפותן ונגישותן של ועדות הכנסת לציבור הרחב. ההמלצות כוללות הגדלה של מספר הישיבות הפורמליות הנערכות מחוץ למשכן הכנסת; קיום אירועי התייעצות לא-

* פרופסור, מופקד הקתדרה למנהל ציבורי ע"ש משפחת וולפסון ומרצה בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים. אני מודה לד"ר חן פרידברג על הערותיה. הכתוב הוא כמובן באחריותי בלבד.

פורמליים שבמסגרתם ייערכו דיונים עם אזרחים, קהילות וארגונים מקומיים; המשך תהליך הפיכתם של דיוני הוועדות למקוונים; הגדלת השקיפות בדיוני הוועדות בכל הנוגע בחוות-הדעת המשפטיות הנמסרות לחברי הוועדות בכל נושא ונושא; ומתן אפשרות לציבור לדרוש דיין- וחשבון מהמשלה לגבי מדיניותה, באמצעות שימוש בעצומות ציבוריות לפי המתכונת הנהוגה, בין היתר, בפרלמנט הסקוטי ובפרלמנט הגרמני (הבונדסטג). יישום המלצות אלה יהווה עדות למחויבותה של הכנסת לסייע בפתרון משבר הייצוג ומשבר האמון בדמוקרטיה הישראלית.

מבוא

- פרק א: הנתק בין הציבור הישראלי לבין נבחריו: ישראל כדמוקרטיה חלולה
- פרק ב: ועדות הכנסת כטריטוריות של מדיניות
- פרק ג: המלצות לרפורמה בוועדות הכנסת
- סיכום

מבוא

שנת 2009 הייתה שנה היסטורית במלחמה בתאונות-הדרכים. מספר ההרוגים בתאונות-הדרכים צנח בשנה זו ל-350 בלבד – מספר ההרוגים הנמוך ביותר למן קום המדינה. קדמה להישג זה יוזמה של עמותת "אור ירוק", שאספה 1.2 מליון חתימות של אזרחים בקריאה לממשלה להקים ועדת מומחים שתקבע מדיניות מקצועית למלחמה בתאונות-הדרכים. מסע זה לקידום הרעיון ארך חודשים מספר ועלה מיליוני שקלים. הצלחתו חייבה את נבחרי הציבור "להיפגש" עם האינטרס הציבורי על-ידי הקמת ועדה בראשות יעקב שיינין בשנת 2005. העמותה ליוותה את הוועדה בכל שלבי הדיונים, והפעילה לחץ מקצועי וציבורי שהוביל ליישום המלצותיה, אף אם באופן חלקי. המעט שיושם אכן הניב שינוי מהותי. יוזמה זהה של עמותה סקוטית למלחמה בתאונות-הדרכים הייתה מניעה שם את גלגלי הדמוקרטיה באופן מהיר וזול יותר מאשר בישראל. בסקוטלנד העמותה הרלוונטית הייתה יוזמת עצומה ציבורית ומגישה אותה באופן אלקטרוני לוועדה לעצומות ציבוריות. במשך שישה שבועות היה אפשר לקדם את היוזמה על-ידי שימוש ברשתות חברתיות ובאמצעים אחרים. כל תושב סקוטלנד היה יכול להביע את תמיכתו באמצעות האינטרנט או על-ידי שליחת מסרון או בדרך המסורתית של חתימה על עותק קשיח של העצומה. לנוכח חשיבותו של הנושא, סביר להניח שתוך ימים אחדים היה אפשר לגייס יותר ממיליון חתימות בעלות אפסית. לנוכח התמיכה הרבה שהמלחמה בתאונות-הדרכים זוכה בה, סביר שהוועדה לעצומות ציבוריות, הפועלת בפרלמנט הסקוטי, הייתה מביאה את הנושא לדיון בפרלמנט, ומשם הייתה הדרך לדיון

סביב שולחן הממשלה קצרה. עוד ניתן להניח כי כתוצאה מהאפקטיביות של הלחץ הציבורי, ארגונים רבים היו מנצלים אפיק זה על-מנת לדרוש דין-וחשבון מהממשלה על מדיניותה בנושא זה ובנושאים אחרים.

המקרה הישראלי שפתח מאמר זה מאיר בצורה ברורה את הדינמיקה הקיימת בפוליטיקה הישראלית בתחילת המאה העשרים ואחת, ומדגיש בעיקר את העדרן של המפלגות הפוליטיות בתהליך ייצוגו של האינטרס הציבורי, למעט בעת הבחירות הכלליות. אין עוררין על כך שבשנים האחרונות נהפכה הדמוקרטיה הישראלית לחלולה. המפלגות בישראל חדלו למלא את תפקידיהן החברתיים – ייצוג וצירוף של אינטרסים, תקשורת בין בוחרים לבין נבחרים ומוקד להזדהות חברתית – ונהפכו למכונות משומנות של מסע קידום פוליטי המתמקדות בתפקידים שלטוניים: ארגון השלטון וניהולו, וגיוס מועמדים. במקביל נרשמה ירידה חדה באמון הציבור במוסדות הפוליטיים, המתועדת במחקרים רבים. לתהליכים הללו נלווה מימד אירוני: בשעה שהדמוקרטיה הישראלית מצויה במשבר ייצוג המלווה אדישות ציבורית (אשר בקיץ 2011 עברה מהפך והתחלפה במחאת האוהלים), הפתרון למשבר זה סובב סביב שינוי שיטת הבחירות. פתרון זה מסתפק בשימור תפקידן הפרוצדורלי של המפלגות, ומשלים עם הכרסום שחל בתפקידן הייצוגי. מכיוון שרפורמה בשיטת הבחירות אינה נראית באופק, נוצר צורך להעצים מוסדות בעלי פוטנציאל לייצוג אפקטיבי של כלל הציבור. מאמר זה מתמקד בוועדות הכנסת, ומציג מתווה להעמקת הזיקה בינן לבין החברה הישראלית. ההיגיון המנחה את המאמר הוא שכל ועדה מייצגת למעשה טריטוריה של מדיניות (policy territory), על מגוון השחקנים המאורגנים והלא-מאורגנים הנוטלים חלק במשחק המדיניות, על מגוון האינטרסים והאסטרטגיות של שחקנים אלה, על קהלי-היעד של המדיניות ועל מאפייניהם של קהלים אלה. ניתן להניח כי עם כינונם של מנגנונים מתאימים, יוכלו ועדות הכנסת שיהיו מעוניינות בכך למלא חלק מן התפקידים החברתיים שמילאו בעבר המפלגות הפוליטיות.

במאמר מוצגות כמה המלצות שמטרתן להגדיל את ההשתתפות הפוליטית בדמוקרטיה הישראלית, ואת פתיחותן, שקיפותן ונגישותן של ועדות הכנסת לציבור הרחב. ההמלצות כוללות הגדלה של מספר הישיבות הפורמליות הנערכות מחוץ למשכן הכנסת; קיום אירועי התייעצות לא-פורמליים שבמסגרתם ייערכו דיונים עם אזרחים, קהילות וארגונים מקומיים; המשך תהליך הפיכתם של דיוני הוועדות למקוונים; הגדלת השקיפות בדיוני הוועדות בכל הנוגע בחוות-הדעת המשפטיות הנמסרות לחברי הוועדות בכל נושא ונושא; ומתן אפשרות לציבור לדרוש דין-וחשבון מהממשלה לגבי מדיניותה, באמצעות שימוש בעצומות ציבוריות במתכונת הנהוגה, בין היתר, בפרלמנט הסקוטי ובפרלמנט הגרמני (הבונדסטג). יישום המלצות אלה יהווה עדות למחויבותה של הכנסת לסייע בפתרון משבר הייצוג ומשבר האמון בדמוקרטיה הישראלית.

המאמר בנוי כדלהלן. בחלק הראשון יוצג הנתק הקיים בין הציבור לבין נבחריו, ויתואר ההיגיון הפוליטי שצריך להנחות את העמקת הקשר בין ועדות הכנסת לבין החברה הישראלית. בחלק השני תוצג התפיסה המנחה את ההתייחסות במאמר זה לוועדות הכנסת ולקשר בינן לבין החברה הישראלית. בחלק השלישי יוצגו ההמלצות

לרפורמה בוועדות הכנסת. ההמלצות יובאו ברמה העקרונית, שכן מידת הרלוונטיות שלהן משתנה מוועדה לוועדה. בחלק האחרון יוצג סיכום, ויובהר כי המטרה כאן היא להביא לידי העצמת הרוב בחברה הישראלית, בהנחה שלא צפוי שינוי משמעותי בשיטת הבחירות ובסמכויותיהם של המוסדות הפוליטיים בישראל.

פרק א: הנתק בין הציבור הישראלי לבין נבחריו: ישראל כדמוקרטיה חלולה

ישראל הינה דוגמה קלאסית לדמוקרטיה ייצוגית "טהורה", שכן מעולם לא נערך בה משאל-עם ברמה הארצית. בשיטה דמוקרטית זו, רצונות הציבור מיוצגים במוסדות השלטון על-ידי מפלגות פוליטיות, אשר מתחרות בשיטת בחירות יחסית, האמורה לחלק לכל מפלגה מספר מושבים על-פי שיעור התמיכה הציבורית בה. בשנים האחרונות נהפכה הדמוקרטיה הישראלית לחלולה. המפלגות בישראל חדלו לשמש "סוכן" של האינטרסים ארוכי-הטווח של החברה הישראלית, ונהפכו למכונות משומנות של מסע קידום פוליטי. חלקן – בעיקר אלה שאינן נוטלות חלק בשירות הצבאי ואשר אינן שותפות להשקפה הציונית – אף הגדילו לעשות וניצלו את היותן לשון-מאזניים בקואליציות פוליטיות על-מנת להביא לשלטון המיעוט. במקביל, הרוב בציבור הישראלי הלך ואיבד עניין בפעילותן של המפלגות, וחדל למעשה לממש את ריבונותו ולקרוא לסדר את נבחריו.

הנתק בין המפלגות לבין הציבור הישראלי ניכר, בראש ובראשונה, בוויכוח הפוליטי הניטש בין המפלגות בעת בחירות ובין מערכות בחירות. בעת בחירות מתקיימת תחרות בין מפלגות המצויות משני צידי של השסע הפוליטי אשר מוגדר, זה עשרות שנים, על-ידי הסכסוך הישראלי-פלסטיני. נושאים חברתיים וכלכליים אשר נדחקים לשוליים בזמן מסעות הקידום הפוליטיים המתנהלים בעת בחירות, צפים ועולים בין מערכות בחירות, כלומר, בזמנים שבהם תוצאות הוויכוח הפוליטי אינן משפיעות על עוצמתן היחסית של המפלגות בכנסת. עד קיץ 2011 נהגו דפוסי מחאה מסורתיים, שלא הצליחו להניע עשרות ומאות אלפי אנשים לתמיכה בקידום סדר-יום חברתי-כלכלי. מחאת האוהלים – שבמהלכה נכתב מאמר זה – ממחישה את הניכור מהמפלגות שאותו חווים צעירים רבים ואלה הנמנים עם המעמד הבינוני. מטרת המחאה אינה מצטמצמת לכלל יצירת סדר-יום מגזרי חדש, אלא מנסה לכפות את האליטה הפוליטית לדון בסוגיות חברתיות וכלכליות, כגון צדק חברתי, הקטנת פערים ואחריות המדינה כלפי אזרחיה, ולא להתחמק ולמצוא מחסה תחת מטריית הקונפליקט הישראלי-פלסטיני.

איי-שביעות-הרצון מהאליטה הפוליטית, אשר הולכת ומעמיקה בשנים האחרונות, אינה נחלתו הבלעדית של הציבור הישראלי. רטוריקה פופוליסטית אנטי-ממסדית באה לידי ביטוי גם בפעולותיה של תנועת "מסיבת התה" האמריקאית. גם בבריטניה גוברת בשנים האחרונות המחאה החברתית. השערורייה סביב החזרי ההוצאות של חברי

הפרלמנט, והגילויים בנוגע ליחסים הקרובים בינם לבין הכתבים הפוליטיים, בעיקר אלה שעבדו בעיתוניו של רוברט מרדוק, הבהירו לציבור הבריטי מה עמוק המשבר הדמוקרטי שהמערכת הפוליטית המקומית מצויה בו. ההבדל בין מקרים אלה לבין המקרה הישראלי נעוץ בייחודיותו של זה האחרון. ישראל הינה מדינה שממשלתה ניצבת מול החלטות הרוח־גורל הנוגעות בעתידה של המדינה, ובה־בעת היא מתאפיינת במחסור של חשיבה אסטרטגית.¹ נוסף על כך, לעול המוטל על האזרחים במונחים של שירות צבאי ותשלום מיסים אין אח ורע במדינות אחרות. מאפיינים אלה מתדרים את הצורך בייצוג אפקטיבי, קרי, בהיענות של האליטה הפוליטית לדרישות המגיעות מהחברה הישראלית. בעשורים האחרונים צורך זה אינו זוכה בתשומת־ליבה של האליטה הפוליטית הישראלית.

מעבר לכך, הנתק בין המפלגות לבין הציבור מתבטא בכמה ממדים של התנהגות פוליטית, כגון ירידה בשיעור ההצבעה בבחירות לכנסת, ירידה בשיעור החברות במפלגות הפוליטיות וירידה ברמת האמון של הציבור במפלגות. אומנם, קיימים גורמים רבים המניעים תהליכים אלה, ולא כולם קשורים בהכרח ללגיטימציה פוליטית.² לדוגמה, היחלשות של קשרים חברתיים וגידול בשימוש בערוצים חוץ־פרלמנטריים להשגת השפעה על מדיניות יכולים גם הם להשפיע על תהליכים אלה. אולם אי־אפשר להתעלם מן העובדה שהמגמות שנדון בהן מייד באות לידי ביטוי בכמה ממדים של התנהגות פוליטית, ושהן מצביעות על מגמה זהה של ירידה בהשתתפות פוליטית, ומצטיינות בפעולה מתמדת של הגורמים המניעים תהליכים אלה. המימד הבולט ביותר של השתתפות פוליטית הוא שיעור ההצבעה בבחירות הכלליות. בהקשר זה נרשמת ירידה ברורה בשיעור ההצבעה בבחירות הארציות. בעוד שמהקמת המדינה ועד שנת 1969 נרשמו שיעורי השתתפות של יותר מ־80% (חוץ מאשר בבחירות בשנת 1951), בבחירות שהתקיימו בשנים 1973–1999 נעו שיעורי ההצבעה בין 77% ל־79%, ואילו בבחירות שנערכו בשנים 2001, 2003, 2006 ו־2009 נרשמה כבר ירידה משמעותית לרמות של 62%, 68%, 64% ו־65%, בהתאמה.³ אומנם, הירידה בשיעור ההצבעה אינה תופעה ייחודית לישראל, אלא מאפיינת את רוב הדמוקרטיות המערביות, אולם היא מסמנת מגמה המתרחשת לצד תהליכים חברתיים נוספים, כגון הירידה בשיעור החברות במפלגות וברמת האמון במפלגות, המעידים כי נתק זה אינו בטל בשישים. הירידה בשיעור החברות במפלגות הפוליטיות נרשמת זה כמה שנים ברציפות.⁴ כך, מספר

1 Yehezkel Dror, *Foreword*, in DEVELOPMENTS IN ISRAELI PUBLIC ADMINISTRATION vii (Moshe Maor ed., 2002).

2 PIPA NORRIS, DEMOCRATIC DEFICIT: CRITICAL CITIZENS REVISITED 4 (2011).

3 International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Voter Turnout Data for Israel, idea.int/vt/country_view.cfm?country=IL.

4 Gideon Rahat & Reuven Y. Hazan, *Political Participation in Party Primaries: Increase in Quantity, Decrease in Quality?* in PARTICIPATORY DEMOCRACY AND POLITICAL PARTICIPATION: CAN PARTICIPATORY ENGINEERING BRING CITIZENS BACK IN? 57 (Thomas Zittel & Dieter Fuchs eds., 2007); Gideon Rahat, *The Political Consequences of*

החברים במפלגת העבודה ירד משיא של כ-195,000 איש בשנת 1996 לשפל של כ-59,000 חברים בשנת 2009, ובאותה תקופה ירד מספר החברים במפלגת הליכוד מכ-179,000 חברים לרמה של כ-98,000 חברים.⁵ גם הירידה ברמת האמון במפלגות אינה בגדר מגמה חדשה.⁶ רמת השפל הנוכחית עומדת על 72% מכלל הציבור המעידים על עצמם שאין להם אמון במפלגות.⁷ גם מגמה זו ניכרת במדינות דמוקרטיות מערביות ומתועדת במספר רב של מחקרים.⁸ אולם למרות המגמות הללו, הציבור בישראל, כמו במדינות דמוקרטיות רבות אחרות, תומך באופן מוצהר במשטר הדמוקרטי: 81% מכלל הציבור מסכימים עם הקביעה העקרונית ש"דמוקרטיה היא אמנם לא משטר מושלם, אבל היא יותר טובה מכל צורת שלטון אחרת".⁹ נוסף על כך קיים רוב גדול (63%) המתנגד לדעה שבימינו המפלגות אינן נחוצות ואפשר לפיכך לבטלן.¹⁰ התהליכים שסקרנו עד כה מדגישים את עומקו של הניכור בין הבוחר לבין הנבחר, ובעיקר את פעולתם המתמדת של הגורמים המעמיקים אותו ופוגעים בלגיטימיות של השלטון הדמוקרטי בישראל. לראיה, בשנת 2006 רק 27% מאזרחי המדינה האמינו כי ביכולתם להשפיע על מדיניות הממשלה.¹¹ בשנת 2010 רק 20% חשו כי יש להם יכולת רבה או מסוימת להשפיע על מדיניות הממשלה, ואילו 48% מהציבור חשו כי אין להם כל יכולת להשפיע.¹² העובדה שנתונים אלה אינם משתנים כבר שנים אחדות הייתה

Candidate Selection to the 18th Knesset, in THE ELECTIONS IN ISRAEL – 2009, 195 (Asher Arian & Michal Shamir eds., 2011)

- 5 ראו Rahat, שם.
- 6 אשר אריאן, ניר אטמור ויעל הדר **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2006 – תמורות במערך המפלגות בישראל: התפוררות או היערכות מחדש?** (2006) (להלן: **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2006**).
- 7 אשר אריאן, תמר הרמן, יובל לבל, מיכאל פיליפוב, הילה צבן ואנה קנפלמן **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010 – ערכים דמוקרטיים בישראל הלכה למעשה** 18 (2010) (להלן: **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010**).
- 8 DISAFFECTED DEMOCRACIES: WHAT'S TROUBLING THE TRILATERAL COUNTRIES? (Susan J. Pharr & Robert D. Putnam eds., 2000); RUSSELL J. DALTON, DEMOCRATIC CHALLENGES, DEMOCRATIC CHOICES: THE EROSION OF POLITICAL SUPPORT IN ADVANCED INDUSTRIAL DEMOCRACIES (2004); POLITICAL MISTRUST AND THE DISCREDITING OF POLITICIANS (Mattei Dogan ed., 2005); POLITICAL DISAFFECTION IN CONTEMPORARY DEMOCRACIES: SOCIAL CAPITAL, INSTITUTIONS, AND POLITICS (Mariano Torcal & José Ramón Montero eds., 2006); WHY PEOPLE DON'T TRUST GOVERNMENT (Joseph S. Nye, Jr., Philip D. Zelikow & David C. King eds., 1997); ROBERT D. PUTNAM, BOWLING ALONE: THE COLLAPSE AND REVIVAL OF AMERICAN COMMUNITY (2000); WHAT IS IT ABOUT GOVERNMENT THAT AMERICANS DISLIKE? (John R. Hibbing & Elizabeth Theiss-Morse eds., 2001); PETER WOOD, A BEE IN THE MOUTH: ANGER IN AMERICA NOW (2004).
- 9 **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010**, לעיל ה"ש 7, בעמ' 17.
- 10 שם, בעמ' 18.
- 11 **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2006**, לעיל ה"ש 6, בעמ' 31.
- 12 **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010**, לעיל ה"ש 7, בעמ' 64.

צריכה לעורר אי-נחת בקרב העוסקים בפוליטיקה, ואפילו פעולה כלשהי לשינוי מצב זה. אך בפועל הנבחר הישראלי אדיש לענני הסערה המתקדרים בשמי הדמוקרטיה הישראלית. יתרה מזו, בשעה שהדמוקרטיה הישראלית מצויה במשבר ייצוג המלווה אדישות ציבורית (למעט מחאת האוהלים בקיץ 2011), הפתרון למשבר זה טובב סביב שינוי שיטת הבחירות.¹³ פתרון זה מסתפק כאמור בשימור תפקידן הפרוצדורלי של המפלגות, ומשלים עם הכרסום שחל בתפקידן הייצוגי. מכיוון שרפורמה בשיטת הבחירות אינה נראית באופק, נוצר צורך להעצים מוסדות בעלי פוטנציאל לייצוג אפקטיבי של כלל הציבור.

על רקע היחלשותו של השלטון בולטת התעצמותם של המגזר העסקי ושל קומץ אילי-הון, מחד גיסא, ושל בית-המשפט העליון, מאידך גיסא. בעוד המגזר העסקי מנסה לקדם את ענייניו על-ידי השפעה על החלטות השלטון, בית-המשפט העליון מתרכז בקידומן של זכויות המיעוט ובביצורן של זכויות הפרט. תגובתם של נבחרים הציבור על חולשת השלטון – ועל התעצמותם של המגזר העסקי ובית-המשפט העליון הנובעת מכך – מכניסה אותם למעגלי פעולה המצויים מחוץ להליך הדמוקרטי הפוליטי. במעגל הפוליטי שבו מצויים מתמודדים בבחירות מוקדמות (פריימריז) ואנשי עסקים מתקיים תהליך הנובע מהצורך של המתמודדים להשיג סכומי-עתק למימון מסע הבחירות שלהם. צורך זה מחייב אותם לחפש זיקה לאילי-הון, ומטיל צל כבד על יושרתם הציבורית. במקביל, במעגל הפוליטי שבו מצויים מרכיבי הקואליציה, מתקיים תהליך הנובע מהצורך של המפלגה המרכיבה את הממשלה לחפש דרכים יצירתיות – לעיתים תוך פגיעה בתקינותם של ההליכים הפוליטיים – לרצות את השותפות הקואליציוניות. צורך זה גורר תדיר מעורבות רבה של בית-המשפט העליון בתחום תקינותם של ההליכים הפוליטיים, ומעורבות זו מובילה להתקפות של נבחרים ציבור על בית-המשפט העליון ולנסיונות להחלישו. הכרסום שחל בתפקידן הייצוגי של המפלגות ופעילותן מחוץ להליך הדמוקרטי הפוליטי מדגישים את עומק המשבר שבו הן נתונות. בשעה שזכויות המיעוט וזכויות-היסוד של הפרט מוגנות על-ידי בתי-המשפט, והישגי מדיניות מושגים תוך זיקה לאילי-הון, האינטרס של כלל הציבור נותר ללא ייצוג אפקטיבי. אין תמה, אפוא, שהמחאה החברתית שהתפרצה בקיץ 2011 התרחבה כאש בשדה קוצים לכל רחבי הארץ, וכללה מגזרים שונים בחברה הישראלית שנקעה נפשם מהעדר יכולת השפעה על מדיניות הממשלה בתחומים החברתיים והכלכליים.

הפיחות שחל במחויבותם של נבחרים הציבור ומוסדות השלטון האחרים לקידום האינטרסים המשותפים לכלל הציבור או לרובו בולט ביתר שאת לנוכח העובדה שזכויות האדם נהנות ממעמד מיוחד כזכויות אוניוורסליות וממחויבות חסרת פשרות להגשמתן. אך גם האינטרס הציבורי הינו משמעותי ושימושי בחיים הציבוריים. יותר מכך, האינטרס הציבורי קשור באופן הדוק לזכויות אדם. פוליטיקה של מטרות משותפות – החותרת לצמצום קונפליקטים בחברה, לשמירה על חוק וסדר, לכיבוד חוקי המשחק, לביסוסה

13 אמנון רובינשטיין "דמוקרטיה ומשילות" הפרקליט נ 315 (2010); ניר אטמור שיטות לבחירת בתי נבחרים דמוקרטיים (2010).

של כלכלה יצרנית ולשמירה על בריאות האוכלוסייה ועל בטיחות הציבור – מספקת לכל אדם את התשתית לפיתוח יכולותיו בדרכו שלו. החיפוש אחר האינטרס הציבורי אין בו, אם כן, כדי לזנוח את המאבק להגנת זכויות הפרט, אלא רק הזמנה לנסות להשיג זכויות אלה בהקשר הרחב יותר של החברה הישראלית. ההתנתקות של נבחרי הציבור מהחברה הישראלית, אדישותה של האליטה הכלכלית לבעיותיה של החברה הישראלית והנתק בין האינטלקטואלים הישראלים לבין החיים הציבוריים – כל אלה מותירים בשדה המערכה על קידום האינטרס הציבורי בעיקר את פקידי הציבור. מצב זה אינו בריא לדמוקרטיה הישראלית.

פרק ב: ועדות הכנסת כטריטוריות של מדיניות

התעלמותן של המפלגות הישראליות מתפקידיהן החברתיים והתמקדותן בתפקידים שלטוניים משקפות את אי-הצלחתן להוות מתווך אפקטיבי בין החברה לבין המדינה. כישלון זה מעלה שתי אפשרויות לפתרון, אשר אינן סותרות ואינן מייתרות זו את זו: אימוץ שיטת בחירות שתאלץ את המפלגות למלא את תפקידיהן החברתיים, והעצמת מוסד פוליטי שימלא חלק מתפקידיהן החברתיים של המפלגות. באשר לאפשרות הראשונה, שינוי משמעותי בשיטת הבחירות אינו נראה באופק. עובדה זו אינה מחייבת זניחה של השאיפה להעצמת הרוב בחברה הישראלית. ניתן להשיג מטרה זו על-ידי המרצת מוסדות פוליטיים קיימים להתחבר מחדש לאינטרסים ארוכי-הטווח של החברה הישראלית. "התחברות" זו משמעה יישום מדיניות שמטרתה לפתור את הבעיות החברתיות והכלכליות המעיקות כיום על החברה הישראלית. אולם הדרך להשגת מטרה זו אינה ברורה מאלה. ההנחה המרכזית המצויה בבסיס מאמר זה היא שפתרון משבר הייצוגיות שהדמוקרטיה הישראלית נתונה בו חייב להיעשות בזהירות רבה. נוסף על כך, על הפתרון להיות בר-ביצוע, פשוט ונהיר לציבור, וכן למתן את השפעתם של חסמי הכניסה לפוליטיקה הישראלית,¹⁴ ולנטרל במקצת את הכוחות הצנטריפוגליים המופעלים על החברה הישראלית.¹⁵

כדמוקרטיה צעירה המאוימת מבחינה דמוגרפית, מבחינה מדינית ומבחינה גיאוגרפית פוליטית קיימת הצדקה – אם לא חובה מוסרית – להפיח חיים במוסדות בעלי פוטנציאל לייצוג אפקטיבי של הכוחות המרכזיים בחברה הישראלית. אין דרך לחלץ מחברה את ערכי-היסוד שלה ולתרגמם למדיניות ציבורית זולת חיפוש אחר המשותף לרוב חברה והעצמת המוסדות אשר מבצעים חיפוש זה ועוזרים בהוצאתם אל הפועל של אותם אינטרסים וערכים משותפים המתגלים בחיפוש. אחד המוסדות המסייעים בתרגום האינטרס הציבורי למדיניות ציבורית הוא ועדות הכנסת. במונח "ועדות הכנסת" אין

14 גרעון דורון ומשה מאור חסמי כניסה לפוליטיקה הישראלית (1989).

15 משה מאור דרך הימין החברתי (2004).

הכוונה לנבחרי הציבור, ובוודאי לא למפלגות הפוליטיות. ועדות הכנסת הינן מוסדות בעלי תפקידים ייחודיים, דינמיקה ייחודית ומערכת של אילוצים ותמריצים המבדילה אותם ממוסדות אחרים בפרלמנט הישראלי.

שני התפקידים החשובים של ועדות הכנסת – כמו גם של ועדות פרלמנטריות אחרות – הם קבלת החלטות בנושאי חקיקה ופעולות פיקוח על משרדי הממשלה.¹⁶ לאחרונה הועלו הצעות לשיפור פעילותן של ועדות הכנסת, אולם אלה התמקדו אך ורק בהיבט של פיקוח הכנסת על הממשלה, קרי, במערכת היחסים שבין הרשות המחוקקת לבין הרשות המבצעת.¹⁷ אלא שהיחסים בין בית-המחוקקים לבין הרשות המבצעת אינם בלעדיים.¹⁸ לצד מערכת יחסים זו קיימת גם מערכת יחסים בין בית-המחוקקים לבין החברה. לדוגמה, חברה המבכרת אדישות פוליטית על פעילות פוליטית עלולה להוביל ליצירת פרלמנט שמשקף אדישות זו ואשר טרוד על-כן אך ורק בהשרדותו, על כל ההשלכות הכרוכות בכך, כגון אי-נכונות ליזום בחירות מוקדמות. בדיוק בממשק שבין הכנסת וועדותיה לבין החברה הישראלית נעוץ השינוי המוצע במאמר זה.

הצורך להתייחס למערכת היחסים שבין בית-המחוקקים לבין החברה מעלה שאלה מעניינת: מהם השינויים שיידרשו מבית-מחוקקים על-מנת שיוכל ליטול על עצמו חלק מתפקידיהן החברתיים של המפלגות, קרי, ייצוג וצירוף של אינטרסים, תקשורת בין בוחרים לבין נבחרים ומוקד להזדהות חברתית? העמקת הזיקה בין הכנסת וועדותיה לבין החברה הישראלית מחייבת, בראש ובראשונה, אימוצה של תפיסה שונה ביחס לתפקידן של הוועדות במערך הפוליטי הנוכחי. התפיסה הנהוגה כיום היא שהציבור מיוצג על-ידי נבחרי הציבור ועל-ידי פרטים וארגוני חברה אזרחית הנקראים להציג את עמדתם. זוהי תפיסה סבילה של ייצוג האינטרס הציבורי על-ידי ועדות הכנסת. תפיסה זו מתעלמת מהעובדה שבניגוד לחברי-כנסת המייצגים את כלל הציבור במדינת-ישראל, כל ועדה וועדה בכנסת מייצגת טריטוריה של מדיניות (policy territory), על מגוון השחקנים המאורגנים והלא-מאורגנים הנוטלים חלק במשחק המדיניות, על מגוון האינטרסים והאסטרטגיות של שחקנים אלה, על קהלי-היעד של המדיניות ועל מאפייניהם של קהלים אלה.¹⁹ טריטוריית המדיניות משפיעה רבות על הדינמיקה של היחסים בין הוועדה לבין הפרטים, הקהילות והארגונים המושפעים מהחלטותיה. בטריטוריית מדיניות שבה פועלים שחקנים היכולים להפעיל מערך שתדלנות מקצועי

16 COMMITTEES IN LEGISLATURES: A COMPARATIVE ANALYSIS (John D. Lees & Malcolm Shaw eds., 1979).

17 Chen Friedberg, *Legislative Oversight and the Israeli Committee System: Problems and Solutions*, in LEGISLATIVE OVERSIGHT AND BUDGETING – A WORLD PERSPECTIVE 217 (Rick Stapenhurst, Riccardo Pelizzo, David M. Olson & Lisa Von Trapp eds., 2008); חן פרידברג וראובן חזן *פיקוח הכנסת על הממשלה – תמונת מצב והמלצות לרפורמה* (2009).

18 Philip Norton, *Parliaments: A Framework for Analysis*, in PARLIAMENTS IN WESTERN EUROPE 1 (Philip Norton ed., 2006).

19 David Arter, *From 'Spectator Democracy' to 'Inclusive Democracy'? The Peripatetic Scottish Committees as Linkage*, 16 REG. & FED. STUD. 239 (2006).

ואגרסיבי בתוך הכנסת כמכש תפתח דינמיקה שונה בהשוואה לטריטוריית מדיניות הנעדרת שחקנים כאלה. תפיסה זו של הוועדה כמייצגת טריטוריית מדיניות מחייבת אותה להתייחס למגוון הדעות הקיים בטריטוריה שבה היא פועלת. אם אין ביכולתה להקשיב למגוון הקולות בחברה הישראלית, או אם אין ברצונה לצאת מגדרה על-מנת להקשיב לדעותיהם של תלמידים, בעלי עסקים קטנים, קהילות קטנות וכדומה, שאינם חלק מהמשחק הפוליטי הנוכחי, אזי יש לשנות מצב זה.

השינויים המוצעים בנייר זה סובבים סביב יכולתן של ועדות אלה לצאת לשטח ולארגן ישיבות, דיונים ואירועים פורמליים ולא-פורמליים, על-מנת לקבל מידע ממקור ראשון על בעיות מדיניות בתחומים הכלולים בטריטוריית המדיניות שלהן, לשמוע את דעתו של הציבור המאורגן והלא-מאורגן לגבי מדיניות הממשלה בתחומים אלה, ולהניע ציבור זה לפעילות פוליטית. אם יוכנסו מרכיבים אלה לעבודתן של ועדות הכנסת, החזרתה של החברה הישראלית לתמונה בתיווכן של ועדות הכנסת יכולה לקרום עור וגידים. השאיפה היא שבמדינה דמוקרטית כה קטנה כישראל יהיה הציבור מעורב יותר בתהליך גיבושה של המדיניות.

פרק ג: המלצות לרפורמה בוועדות הכנסת

ההמלצות לרפורמה בוועדות הכנסת מובאות כאן ברמה העקרונית. מידת הרלוונטיות שלהן משתנה מוועדה לוועדה, שכן לכל ועדה יש טריטוריית מדיניות משלה ולכן גם דינמיקה המייחדת אותה מוועדות אחרות.

העמקת הזיקה בין ועדות הכנסת לבין החברה הישראלית ניתנת לביצוע, בראש ובראשונה, על-ידי הגדלת מספר הישיבות הפורמליות הנערכות מחוץ למשכן הכנסת. אין הכוונה לסיורים לימודיים של הוועדות, אלא לישיבות שבהן מתקיימים דיונים טרום-חקיקתיים ובתרחיקתיים. מובן שמיקומן של הישיבות חייב להיות רלוונטי לנושא הנידון. דבר זה קל לביצוע כאשר טריטוריית המדיניות ניתנת להגדרה מבחינה גיאוגרפית. אולם גם כאשר אוכלוסיית-היעד בנושא הנידון אינה מתוחמת באזור מוגדר, ניתן לזהות את מיקומן של הקבוצות החברתיות שעלולות למצוא את עצמן בצד המפסיד של החקיקה, ולבחור באופן מדגמי את מקום כינוסה של הישיבה. מובן מאליו שכינוסה של ועדה מחוץ למשכן הכנסת אינו אמור להיות אקט סמלי, אלא פעילות שמטרתה להקשיב לדעותיהם של פרטים, עסקים וקהילות שרווחתם עלולה להיפגע כתוצאה מהחלטות הוועדה, ולנסות להביא בחשבון דעות אלה בשלבי החקיקה השונים ובפיקוח על ביצועי הממשלה.

הגדלת מספר הישיבות הנערכות מחוץ למשכן הכנסת מחייבת הוספת ימי עבודה לוועדות. כיום רוב הישיבות מתקיימות בבקרים של שלושת ימי הפעילות של הכנסת – שני עד רביעי (אחר הצהריים מתקיימות ישיבות המליאה, ולפיכך אסור לוועדות להתכנס). מומלץ על-כן להוסיף ימי עבודה לוועדות מעבר לשלושת הימים המצוינים.

חלק מהוועדות (כספים, חוקה) עובדות חמישה ימים בשבוע בשל עומס רב, ולכן סביר שבדילמה בין קיום הדיונים במשכן הכנסת לבין קיומם מחוץ לו תועדף האפשרות הראשונה.

נוסף על הישיבות הסדירות מוצע שוועדות הכנסת יערכו אירועי התייעצות לא-פורמליים שבמסגרתם הן יקיימו דיון עם אזרחים, קהילות וארגונים מקומיים. המטרה היא להקשיב לדעותיהם של קהילות מומחים – מורים, שוטרים, עובדים סוציאליים, רופאים וכדומה – הנמצאים בקו הראשון של הספקת שירותים לציבור הרחב, ולהניע אותם לפעילות פוליטית המכוונת לקידום רווחת הציבור. מטרה נוספת היא להקשיב לדעותיהם של ארגוני החברה האזרחית, של הציבור הלא-מאורגן ושל קבוצות-שוליים בחברה הישראלית, ולהניע גם אותם למעורבות פוליטית לקידום רווחת הציבור. אירועי התייעצות אלה יכולים להיערך גם בנוכחות חלק מחברי הוועדה, שיעבירו את רשמיהם ליתר החברים. בהקשר זה מומלץ שוועדות הכנסת יגדילו את היקף ההתייעצות עם הציבור ואת עומקה, ואף יצרפו חברים שאינם נבחרים לציבור לפי הנושא הנידון (אם כי ללא זכות הצבעה, כמובן).²⁰ על ועדות הכנסת להביא לידי ביטוי את הקולות הרבים בחברה הישראלית וליצור פוליטיקה של הכללה, כלומר, לחדול להיות זירות למפגש בלעדי בין נבחרים לציבור לבין הקבוצות החזקות בכלכלה הישראלית ובחברה הישראלית.

מומלץ להמשיך את תהליך הפיכתם של דיוני הוועדות למקוונים,²¹ ולערוך מסע פרסום שיביא לידיעת הציבור את האפשרות לצפות בדיוני הוועדות באמצעות רשת האינטרנט. במקביל מומלץ שהוועדות ינהגו בשקיפות המרבית, ויעלו לאתריהן את כל החומרים הרלוונטיים לדיוני הוועדה, כולל חוות-הדעת של היועצים המשפטיים לגבי כל הצעת חוק.

מוצע שתפתח לפני הציבור דרך ישירה לדרוש מהממשלה דין-וחשבון על מדיניותה, ואף להשפיע על תהליך פיתוחה של המדיניות, על-ידי עצומות ציבוריות שיעלו לסדר-היום של הכנסת נושאים לאומיים (קרי, כאלה הנוגעים בכל אזרחי המדינה) אשר לא זכו עד כה בתשומת-לב פרלמנטרית. הדגם לחיקוי הוא מנגנון העצומות הציבוריות בפרלמנט הסקוטי, אשר מיושם משנת 2000²² והסדיר עד כה כ-1,500 עצומות ציבוריות. בשנת 2002, לנוכח הצלחתו של המודל הסקוטי, אימץ הפרלמנט

20 כיום כל מי שמוצא עניין בנושא הנידון בוועדות יכול לפנות למזכירות הוועדה ולהיות מוזמן לישיבה, אולם הוא לא יקבל בהכרח זכות דיבור – הדבר תלוי ביושב-ראש הוועדה. עיון מעמיק בפרוטוקולים של הוועדות מגלה שמוזמנים לדיונים נציגים רבים מאוד של הציבור הישראלי, הן ביוזמת הוועדה והן ביוזמת המוזמנים עצמם. הבעיה היא שהציבור הרחב אינו ער לאפשרויות הפתוחות לפניו בסוגיה זו, והכנסת אינה טורחת לעדכן אותו בעניין.

21 כיום נערכות ישיבות מקוונות של הוועדות – פירוט על כך ניתן למצוא יום-יום באתר הכנסת, וניתן אפילו להקליד שאלות לחברי הוועדה באופן מקוון. אולם מעטים מודעים לאפשרות זו.

22 Ralf Lindner & Ulrich Riehm, *Broadening Participation Through E-Petitions? An Empirical Study of Petitions to the German Parliament*, 3 POL'Y & INTERNET 63 (2011).

האזורי בקווינסלד, אוסטרליה, שיטה דומה של השתתפות פוליטית. במודל הסקוטי נעשה שימוש גם במסגרת פיילוט שנערך בפרלמנט הגרמני (הבונדסטג) בשנת 2005. בעקבות הצלחתו, אומץ המודל במלואו בשנת 2007. לאימוץ זה נלווה חוק המחייב את ועדת העצומות הציבוריות הפועלת בפרלמנט הגרמני להיפגש עם מארגני עצומה שהצליחו לאסוף 50,000 חתימות התומכות בהצעה שהועלתה בעצומה. נסביר דרך זו של השתתפות פוליטית מקוונת באמצעות עצומות ציבוריות על-ידי תיאור קצר של המודל הסקוטי.

הרעיון הוא שכל אזרח, למעט חברי פרלמנט, יוכל להגיש עצומה ציבורית בכל שפה שיחפוץ (כולל שפת סימנים, כתב ברייל וכדומה). תרגום ההצעה ימומן על-ידי הוועדה הפרלמנטרית לעצומות ציבוריות. קיים איסור לכלול בעצומה הציבורית דברי הסתה ובלע, השמצות או שפה שאינה הולמת, טענות שקריות, מידע המוגן בצו משפטי, מידע מסחרי סודי וטענות הנופלות בגדר הוצאת דיבה. רק חתימה אחת נדרשת על-מנת להתחיל את התהליך, וניתן להגיש את העצומה גם באופן אלקטרוני. לאחר הגשת העצומה מוקצים שישה שבועות על-מנת שאזרחים רבים ככל האפשר יצרפו את חתימתם. יוזם העצומה יכול להשתמש ברשתות חברתיות על-מנת לקדם את הנושא ולהרחיב את התמיכה בעצומה. תמיכה בעצומה אפשרית באמצעות האינטרנט או על-ידי שליחת מסרון או על-ידי חתימה על עותק קשיח. עם תום ששת השבועות העצומה מונחת לדיון על שולחנה של ועדת העצומות הציבוריות. בהקשר הישראלי מומלץ שהוועדה המיוחדת לפניות הציבור בכנסת היא שתטפל בנושא העצומות הציבוריות, אולם לשם כך חשוב שהוועדה תקבל מעמד-קבע.

תפקידה של ועדת העצומות הציבוריות בפרלמנט הוא לבחון אם העצומה ראויה להגשה, ואם היא ראויה – את הדרכים שבהן ניתן לקדמה. על-מנת להשיג הבנה מעמיקה בנושא העצומה, הוועדה יכולה לבקש תגובות ממשרדי ממשלה ויחידותיהן, מארגונים עסקיים והתנדבותיים, מאיגודים מקצועיים וכדומה, ואף להזמין את יוזם העצומה להציג את הנושא לפני חברי הוועדה. יוזם העצומה יכול גם להגיש עדות כתובה כתמיכה בעצומתו. בהתאם לתשובות ולעדויות שיתקבלו, תחליט הוועדה אם נושא העצומה ראוי לתשומת-לב נוספת. הוועדה יכולה להעביר את הנושא לדיון באחת מוועדות הפרלמנט, לפי הרלוונטיות של הנושא לפעילות הוועדה, ואף להציע כי ייערך דיון מקיף בנושא במליאת הפרלמנט. התוצאה יכולה להיות שינוי מדיניות; שינוי של חוקים, הנחיות או החלטות; והעלאת המודעות לנושא בקרב חברי הוועדה, חברי הפרלמנט והציבור הרחב. התוצאה יכולה להיות גם הגברת שיתוף-הפעולה בין הממשלה לאופוזיציה, בעיקר כאשר מתברר כי קיימת תמיכה ציבורית גורפת במדיניות נתונה.²³ בסוף התהליך נמסר למגיש העצומה דוח על הפעילויות שנעשו בעקבות העצומה הציבורית שהגיש. לא תמיד תתקבל הדעה המובעת בעצומה, אך לפחות הנושא

Moshe Maor, *The Relationship between Government and Opposition in the Bundestag and House of Commons in the Run-Up to the Maastricht Treaty*, 21 W. EUR. POL. 187 (1998).

יבחן על-ידי הגורמים המוסמכים, וקיימת אפשרות שהפרלמנט ידון בו ויפעל לאור מסקנות הדיון. זוהי דמוקרטיה בפעולה.²⁴

ישום עקרונותיו של המודל המוצע לעיל יהווה עדות מחויבותה של הכנסת להשתתפות פוליטית, לפתיחות ולנגישות. אולם הרלוונטיות של מחויבות זו מותנית בעריכת מסע קידום תקשורתי וחינוכי שמטרתו תהיה להביא לידיעת כל הפרטים והקבוצות בחברה את האפשרות הישירה לדרוש דין-וחשבון מהמשלה על מדיניותה. מומלץ שיושם דגש בהעלאת המודעות לאפשרות זו בקרב האוכלוסייה הצעירה וקבוצות-שוליים בחברה הישראלית.

סיכום

נקודת הפתיחה של מאמר זה היא שהמפלגות בישראל חדלו לשמש "סוכן" של האינטרסים ארוכי-הטווח של החברה הישראלית, ונהפכו למכונות משומנות של מסע קידום פוליטי. חלקן – בעיקר אלה שאינן משתתפות בשירת ההימנון, שאינן נוטלות חלק בשירות הצבאי ואשר אינן שותפות להשקפה הציונית – אף הגדילו לעשות וניצלו את היותן לשון-מאזניים בקואליציות פוליטיות על-מנת להביא לידי שלטון המיעוט. במקביל, הרוב בציבור הישראלי הלך ואיבד עניין בפעילותן של המפלגות, וחדל למעשה לממש את ריבונותו ולקרוא לסדר את נבחריו (עד למחאת האוהלים של קיץ 2011). התרחקותן של המפלגות הפוליטיות בישראל מתפקידיהן החברתיים (ייצוג וצירוף של אינטרסים, תקשורת בין בוחרים לבין נבחרים ומוקד להזדהות חברתית) והתמקדותן בתפקידים שלטוניים (ארגון השלטון וניהולו וגיוס מועמדים) מבטאות את אי-הצלחתן להוות גורם מתווך בין החברה לבין המדינה. מכיוון שרפורמה בשיטת הבחירות אינה נראית באופק, נוצר צורך להעצים מוסדות בעלי פוטנציאל לייצוג אפקטיבי של הציבור הישראלי.

מאמר זה התמקד בוועדות הכנסת, והציג מתווה להעמקת הזיקה בין ועדות הכנסת לבין החברה הישראלית. הטענה המרכזית שהובאה כאן היא שיש ביכולתן של ועדות הכנסת ליטול על עצמן חלק מתפקידיהן החברתיים של המפלגות. ההמלצות המרכזיות כוללות הגדלה של מספר הישיבות הפורמליות הנערכות מחוץ למשכן הכנסת; קיום אירועי התייעצות לא-פורמליים שבמסגרתם ייערך דיון עם אזרחים וגופים מקומיים; הפיכת דיוני הוועדות למקוונים, תוך הגדלת השקיפות בכל הנוגע בחוות-הדעת המשפטיות בכל נושא ונושא הנידון בוועדות; ויצירת דרך ישירה לדרוש מהמשלה

24 המחקר באשר לאפקטיביות של השתתפות פוליטית מקוונת באמצעות עצומות ציבוריות נמצא בחיתוליו, ולכן כל הכללה בנושא זה אינה רלוונטית. ראו, לדוגמה, Lindner & Riehm, לעיל ה"ש Rosa Borge & Ana S. Cardenal, *Surfing the Net: A Pathway to Participation for the Politically Uninterested?* 3 POL'Y & INTERNET 34 (2011).

דין-וחשבון על מדיניותה, ואף להשפיע על תהליך פיתוחה של המדיניות, על-ידי עצומות ציבוריות במתכונת הנהוגה בפרלמנט הסקוטי. יישום המלצות אלה יהווה עדות למחויבותה של הכנסת להשתתפות פוליטית, לפתיחות ולנגישות לציבור הרחב. ברור ונהיר לי כי לרעיונות המוצעים תהיה השפעה רבה יותר אם יתרחש תהליך איזור, כלומר, אם יוכנס מרכיב אזורי לשיטת הבחירות הקיימת. ברגע שחלק מחברי הכנסת ייבחרו באזורי בחירה, יגדל בהכרח הקשר בינם לבין בוחריהם, והם יצטרכו לפעול בכנסת ובוועדותיה לטובת האזור שהם מייצגים, לעיתים אף בניגוד לעמדת מפלגתם, אם ירצו להיבחר שוב.²⁵ במצב זה גם יגדל הסיכוי לפשרות בין מפלגות לטובת קידום אינטרסים מקומיים כאלה ואחרים. גם הציבור, בעיקר זה המתגורר בפריפריה ונמצא בתת-ייצוג, ירגיש כי הוא מיוצג טוב יותר, והדבר אולי יתרום לבניית אמון מחודש בדמוקרטיה הישראלית ובמוסדותיה. אולם ההנחה המלווה מאמר זה היא כי על פתרון משבר הייצוגיות שהדמוקרטיה הישראלית נתונה בו להיות בר-ביצוע ונהיר לציבור. הפתרון המוצע במאמר זה – העמקת הזיקה בין ועדות הכנסת לבין החברה הישראלית – עונה על אמות-מידה אלה, ויכול להביא לידי העצמת הרוב בחברה הישראלית.

MOSHE MAOR, POLITICAL PARTIES AND PARTY SYSTEMS: COMPARATIVE APPROACHES 25 AND THE BRITISH EXPERIENCE (1997); MOSHE MAOR, PARTIES, CONFLICTS AND COALITIONS IN WESTERN EUROPE: ORGANISATIONAL DETERMINANTS OF COALITION BARGAINING (1998).